

MICHAŁ CHRUSZCZYŃSKI.

PROJEKT
ORGANIZACJI
SZKOLNICTWA

RP A 1648

I. ZASADY ORGANIZACJI.

II. PROGRAMY I PLANY.

WARSZAWA, 1926.

Centralna Biblioteka Pedagogiczna
Kamień, D. 900-20 Wrocławskie
we Wrocławiu

RP A 1648
Nr. Inw. _____

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0119302

431481

21857

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0119302

1648

Na organizacji szkolnictwa w Polsce po jej odrodzeniu niekorzystnie odbił się pośpiech, z jakim reformę szkolną przeprowadzono, usuwając nieraz rzeczy dobre i wypróbowane, i niekrytycznie wprowadzając wzory obce do nowego ustroju szkolnego.

Za braki, prawie powszechnie uznane w obecnie istniejącej szkole polskiej, należy uważać: niezgodnienie programów szkoły powszechnej i średniej, przeładowanie programów tych szkół zbędnymi zupełnie bezwartościowymi z punktu widzenia wychowawczego i rzeczowego szczegółami, co w rezultacie prowadzi do nadmiernego przeciążenia młodzieży nieprodukcyjną pracą, wieloklasowość albo różne stopnie organizacyjne szkoły powszechnej, wielotypowość szkoły średniej, wielkie zaniedbanie wykształcenia zawodowego, wreszcie nienależycie postawiona strona wychowawcza naszej szkoły.

Omówieniu tych braków poświęcam cykl artykułów pod tytułem: „Kilka uwag w sprawie organizacji i braków szkolnictwa powszechnego i średniego” (przygotowany do druku), który jest jednocześnie szczegółowym uzasadnieniem projektu organizacji szkolnictwa, jaki narzucam w niniejszej pracy, a który wydaje mi się najbardziej pożądany, bo usuwa braki obecnie istniejące.

Okoliczności tak się składają, że „Projekt”, który jest wynikiem „Uwag krytycznych”, wprzód się ukazuje w druku, niż jego szczegółowe uzasadnienie. Sprawia to pewne trudności: dla czytelników, gdy autor powołuje się na swą pracę poprzednią; autor zaś zmuszony jest zwięźle powtarzać to, co przedtem szczegółowo rozwijał i uzasadniał.

I. Zasady organizacji.

W myśl uwag krytycznych i wskazówek, zawartych w omawianym cyklu artykułów, należy stworzyć jednolity system organizacji szkolnictwa, któryby zamykał w sobie i organicznie wiązał obecnie istniejące: szkołę powszechną, średnią i zawodową 2 stopni. Podstawą, a zarazem szkieletem tego systemu byłaby jedna szkoła ogólna o 3 poziomach nauczania: niższym (I), średnim (II) i wyższym (III), która na II i III poziomach rozgałęzia się na dwa kierunki: ogólny i praktyczny albo zawodowy. Podział kierunku ogólnego szkoły na 3 poziomy, a zawodowego na 2 jest najwięcej naturalnym i uzasadnionym, bo odpowiada 3-m

kach szkoły te przeznaczone są dla tych, którzy nie mogą z tych czy innych względów dokończyć wykształcenia ogólnego II poziomu i są zmuszeni jaknajprędzej nauczyć się jakiegoś zawodu, ażeby zarabkować na życie.

Ukończenie szkoły II poziomu kierunku ogólnego i praktycznego lub też wykazanie się z wiadomości szkoły tego poziomu uprawnia do uczenia się na poziomie III-im w kierunku, dowolnie przez ucznia obieranym: może więc absolwent poziomu II-go kierunku zawodowego obrać sobie kierunek ogólny na poziomie III lub też odwrotnie. Każdy ma więc drogę jeszcze otwartą do zmiany i ostatecznego wyboru tego zawodu, który go najwięcej pociąga. O ile ustawodawstwo przewiduje pewne uprawnienia służby cywilnej i wojskowej, to z uprawnień tych jednakowo będą korzystał wszyscy bez wyjątku absolwenci poziomu II: czy to kierunku ogólnego czy praktycznego. Na poziomie III nie rozciąga się przymus szkolny. Nauka na tym poziomie jest płatną, od opłaty szkolnej są zwolnieni niezamożni uczniowie o wzorowym zachowaniu się i dobrych postępkach.

Na III poziomie zaczynają się wyraźnie uwydatniać pewne zdolności i umiłowania młodzieży i idą one zasadniczo w 2 kierunkach: 1) w kierunku nauk ścisłych (matematyka, przyroda, nauki techniczne) i 2) w kierunku nauk humanistycznych (literatura, historia, nauki prawne, polityczne i społeczne). Szkoła III poziomu winna dać ujście naturalnym skłonnościom młodzieży i wskazanem jest przeto na III poziomie kierunek ogólny podzielić na dwa typy: 1) przyrodniczo-matematyczny i 2) humanistyczny. Kierunek zaś praktyczny zawierać będzie w sobie średnie szkoły zawodowe: 1) przemysłowo-techniczne, 2) agrotechniczne, 3) handlowe i 4) szkoły (seminaria) nauczycielskie, przeznaczone do kształcenia nauczycieli szkół I poziomu i 2-ch klas II.

Na przerobienie programu w szkole ogólnej III poziomu przeznaczają się 3 lata nauczania, a w szkole zawodowej 4 lata. Co się tyczy zadań i programu tego poziomu, to kierunek ogólny, ugruntowując zasady moralne młodzieży, pogłębia i uzupełnia jej rozwój umysłowy i daje jednocześnie zasób wiedzy, niezbędny dla inteligentnego człowieka. Szkoła zaś zawodowa, wychowując młodzież i rozwijając jej inteligencję, uczy zawodu, przygotowując techników różnych specjalności.

Co się tyczy przedmiotów ogólnokształcących, to szkoła ta daje w treściwym ujęciu wszystko to, co więcej szczegółowo jest przerabiane w szkole ogólnej tego poziomu, a materiał układa się w ten sposób, że przedmioty specjalne są wykładane w 3-ej i 4-ej klasie i częściowo w 2-ej, a przedmioty ogólnokształcące w 1-ej klasie i częściowo 2-ej. Taka kombinacja

nauczania prowadzi do tego, że intelektualny poziom absolwentów obydwu kierunków: ogólnego i praktycznego będzie jednaki, co jest rzeczą wielkiej wagi dla jednolitości ustroju szkolnego.

O ile wybór kierunku rozpatrywać z praktycznego punktu widzenia, to przed młodzieżą I i II poziomu powstaje pytanie: czy w 3 lata przerobić kierunek ogólny, czy też w 4 lata, przerabiając zwięźle przedmioty ogólnokształcące, nauczyć się jednocześnie pożytecznego zawodu i iść się pracy w charakterze techników różnych specjalności.

Jest rzeczą do omówienia i ostatecznego zdecydowania, czy szkołę klasyczną III poziomu, w której młodzież mogłaby gruntownie poznać języki, włączyć w kulturę starożytną i przysposobić się należycie do studjowania tych nauk w szkole wyższej, odnieść do szkół specjalnych, tem samem wyposażając ją w większą ilość lat nauczania (4 lata), czy też utworzyć na kierunku ogólnym specjalny typ humanistyczno-klasyczny, co wymagałoby pewnych zmian w zaprojektowanych planach szkolnych. Osobiście wypowiedziałbym się za pierwszą kombinacją, która dałaby większe korzyści szkole klasycznej.

Co się tyczy przedmiotów nauczania na 3 poziomach szkoły ogólnej, to należy naogół zatrzymać się na tych, które są obecnie wykładane w szkole powszechnej i średniej, jako wyborze celowym z punktu widzenia wychowawczego i rzeczowego z przesunięciem jednakże punktu ciężkości na niektóre przedmioty, dotąd dość zaniedbane lub nienależycie prowadzone. Trzeba mianowicie wysunąć na plan pierwszy pracę ręczną, która powinna mieć nietyle praktyczne, ile kształcące i wychowawcze znaczenie. Należyce postawiona i poprowadzona nie przez półinteligentnego instruktora, lecz przez dobrego specjalistę, inżyniera-pedagoga nauczy należycie poznawać świat otaczający, wydoskonali zmysły, da wyrobienie myślowe, nauczy ładu i porządku, wzbudzi poszanowanie dla pracy fizycznej, a będąc ściśle związaną (co jest rzeczą konieczną) z matematyką, fizyką, chemią, przyrodą, geografją uzmysłowi i ożywi te nauki i odda im nieocenione usługi. Jest rzeczą wskazaną łączyć w jednym ręku wykłady fizyki ewentualnie chemji lub przyrodoznawstwa i pracy ręcznej, niemniej jest koniecznem, ażeby nauczyciele nauk ścisłych i nauczyciel pracy ręcznej byli ze sobą w ciągłym kontakcie i uzgadniali materiał lekcyjny wykładanych przez siebie przedmiotów. Należy również wysunąć rysunek, jako sposób obrazowego wyrażania myśli, stosując go na wszystkich wykładach, szczególnie zaś szkicowanie i konturowanie tego. o czem jest mowa. Nauka rysunku na I i II poziomach powinna mieć charakter praktyczny i najlepiej będzie połączyć wykład tego przedmiotu z wykładem pracy ręcznej. Połączenie pracy ręcznej

z wykładanymi przedmiotami oraz zastosowanie rysunku, jako obrazowego sposobu wyrażania myśli, da dzieciom możliwość poznawania samych przedmiotów, a nie opisów tylko, jak to ma dotąd miejsce. Jednocześnie stworzy żywą metodę nauczania i zbliży szkołę z życiem, czego tak bruk dzisiejszej szkole naszej, a czem się może poszczycić współczesna szkoła amerykańska i polska szkoła czasów Komisji Edukacji Narodowej. W celu zbliżenia szkoły z życiem powinny mieć szerokie zastosowanie planowe wycieczki młodzieży do różnych warsztatów pracy ludzkiej: fizycznej i umysłowej. Wycieczki te mogą się odbywać w godzinach pozalekcyjnych lub też lekcyjnych.

Pomocą przy wychowywaniu młodzieży w duchu narodowym, budzeniu w niej uczuć patriotycznych, zaznajamianiu z obowiązkami obywatela względem ojczyzny powinien być wykład nauki obywatelskiej, którą należy wprowadzić do szkół wszystkich 3 poziomów, a której zakres i sposób wykładu powinien być zastosowany do poziomu szkoły. W szkole I poziomu będzie to katechizm narodowy, w szkole II poziomu — nauka obywatelska, a w szkole III poziomu — nauka o Polsce współczesnej.

„Mens sana in corpore sano”, mówi łacińskie przysłowie i w myśl tej mądrej życiowej reguły szkoła powinna stworzyć jaknajlepsze warunki dla rozwoju fizycznego młodzieży. Ćwiczenia cielesne, należycie postawione, sport, wycieczki, stała troskliwa opieka lekarska nad zdrowiem młodzieży, głos miarodajny wogóle na Radach pedagogicznych lekarza i nauczyciela ćwiczeń cielesnych, a decydujący w sprawach, dotyczących zdrowia fizycznego — są to konieczne warunki, aby ta strona wychowania młodzieży była należycie postawiona.

Szkoła ogólna o 3 poziomach z jej praktycznymi rozgałęzieniami jest jednostką zamkniętą w sobie, ma swe cele i zadania i nie stawia sobie żadnych pomocniczych zadań. Nie jest przeto szkołą, przygotowującą młodzież do wyższych zakładów naukowych i nie daje w tym kierunku żadnych uprawnień. Absolwenci 3 poziomu, czy to ogólnego czy to w jednakowej mierze praktycznego kierunku mogą być tylko kandydatami do szkół wyższych, które wybierają z pośród kandydatów sposobem ustalonym najlepszy i najodpowiedniejszy materiał. Ostrożny i oględny wybór jest konieczny z tego względu, że nie może być nadal tolerowane niedopuszczalne zjawisko, że na 14 wstępujących do szkół wyższych kończy tylko jeden.

Istnieją dwa sposoby wyboru kandydatów: jeden polega na tem, ażeby młodzież z ukończoną szkołą III poziomu poddać konkursowym egzaminom i na zasadzie rezultatów wybrać najlepszy materiał. Wiadome jest wszakże, jak dużą rolę przy wszelkich egzaminach odgrywa wypadek lub zbieg okoliczności: szczęśliwy lub nieszczęśliwy. Byłoby zatem więcej celowem przy

wyższych szkołach zorganizować roczny kurs przygotowawczy, na który byliby przyjmowani wszyscy kandydaci. W przeciągu roku czasu profesorzy kierowaliby młodzieżą, uzupełniając jej braki i sposobiąc do obranego zawodu, co dałoby im możność należyście ocenić każdego z kandydatów; również młodzież po roku pracy byłaby w stanie poznać swe siły i sprawdzić, czy kierunek pracy był należyście przez nią obrany. Ostateczna repetycja czy egzamin, odbyty w końcu roku, decydowałby o przyjęciu kandydata do szkoły wyższej. Ewentualna strata roku jest niczem w porównaniu ze stratą kilku lat, co obecnie miewa miejsce, lub z wykojeniem życiowym, jako rezultatem źle obranego kierunku pracy. Dobór kandydatów do szkół wyższych przez zorganizowanie kursu przygotowawczego dałby możność tym szkołom, szczególnie spacialnym, podnieść swój poziom naukowy i kształcić inżynierów o umyśle i zdolnościach twórczych..

Bezpośrednio zaś i organicznie ze szkołą III poziomu byłaby związana szkoła zawodowa (politechniczna lub handlowa) o poziomie wyższym, która miałaby za zadanie kształcić inżynierów-praktyków, gruntownych znawców wązkich gałęzi techniki, lub samodzielnych organizatorów-praktyków przedsiębiorstw i firm handlowych. Absolwent szkoły politechnicznej powinien w zupełności posiadać cały proces swej ścisłej specjalności, mianowicie powinien umieć zaprojektować, zbudować i urządzić zakład przemysłowy swej specjalności, jak również poprowadzić produkcję i zorganizować stronę handlową przedsiębiorstwa. W tym celu szkoła daje w związanym ujęciu gruntowne wiadomości z nauk przyrodniczo-matematycznych, jako konieczne podstawy do należytego zrozumienia nauk technicznych, następnie są wykładane ogólne przedmioty techniczne, wreszcie następuje ścisła (wązka) specjalizacja techniczna. Ażeby posiadać w stopniu możliwie najwyższym gruntowną praktyczną znajomość swej specjalności każdy słuchacz jest obowiązany odbyć dwie letnie po 1½—2 miesiące praktyki (po przesłuchaniu 2 i 4 semestru), a 6-y semestr (od 1 lutego do 1 października = 8 mies.) jest poświęcony wyłącznie praktyce z obranej przez słuchacza wązkiej specjalności. W podobny sposób odbywa się kształcenie praktyków-handlowców. Kurs w szkole politechnicznej trwa 4 lata, a w szkole handlowej — 3 lata. Na 1-y kurs są przyjmowani absolwenci 3-go poziomu lub kandydaci po zdaniu odpowiednich egzaminów. Pozostaje do rozstrzygnięcia, czy szkoła ta ma być szkołą akademicką w ścisłym znaczeniu tego słowa, czy też szkołą o poziomie wyższym. W każdym razie szkoły tego typu należy wciągnąć do sieci szkół wyższych.

Również wiążą się z zaprojektowaną organizacją szkolnictwa: kursy ogólnokształcące i zawodowe, które powinien posiadać każdy poziom nauczania, a które byłyby dwóch rodzajów: 1) systematyczne o programie, zastosowanym do programu szkół

odpowiednich typów i poziomów, ujętym zwięźle, o określonej ilości lat nauczania, 2) więcej luźne o programie i okresie nauczania zmiennym, zastosowanym do potrzeb chwili i miejsca.

Kursy ogólnokształcące pierwszego rodzaju są przeznaczone dla tych, co w swoim czasie z tych czy innych względów szkoły odpowiedniego poziomu nie mogli normalnie ukończyć. Czas, przeznaczony na przerobienie odpowiedniego kursu, należy możliwie skrócić i wyznaczyć na: kursy I poziomu (dla analfabetów), — 1 rok, kursy II poziomu — 2—3 lata, kursy III poziomu — 2 lata.

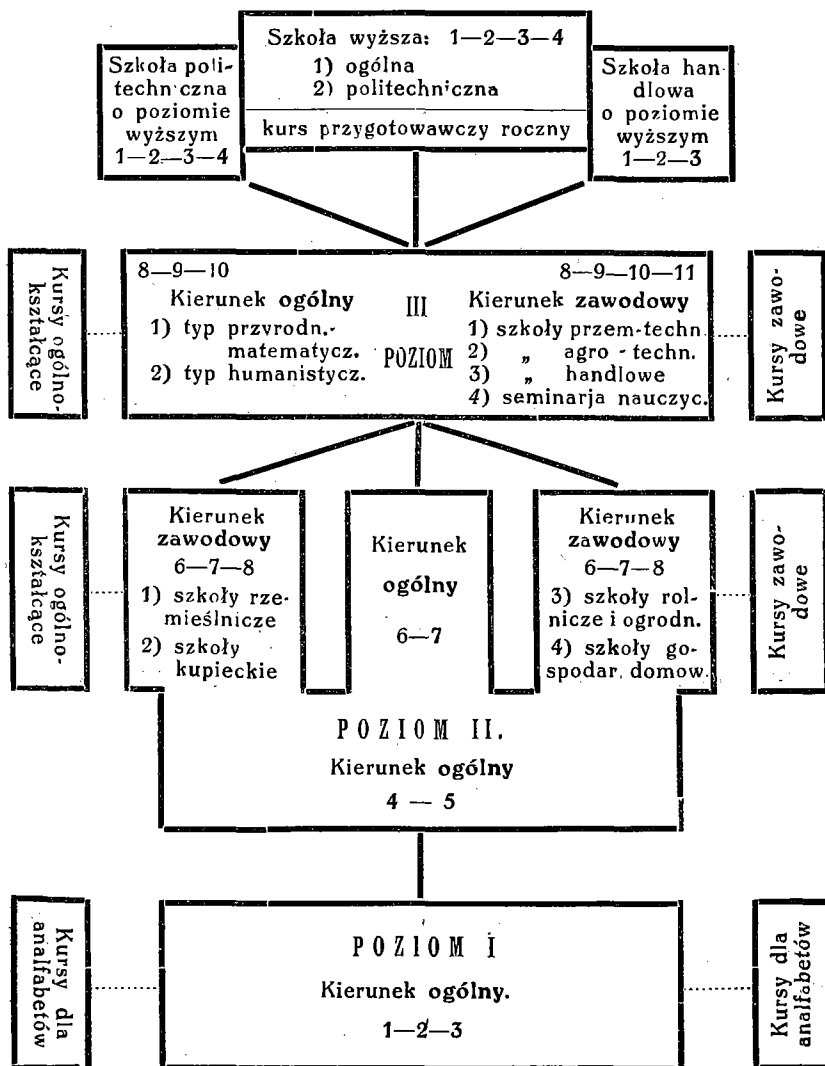
Kursy zawodowe o charakterze stałym są przeznaczone dla tych, co chcą systematycznie, chociaż zwięźle, przerobić kurs szkoły zawodowej odpowiedniego poziomu. Czas, przeznaczony na przerobienie kursu, należy sprowadzić do możliwego minimum i wyznaczyć na: kursy II poziomu — 2—3 lata, kursy III poziomu — 2 lata. Program kursów zawodowych kładzie nacisk na przedmioty zawodowe, ogólnokształcące zaś są bardzo zwięźle uzupełniane. Kursy o charakterze stałym (systematyczne): ogólnokształcące i zawodowe: państwowe, społeczne i prywatne powinny być włączone do sieci szkolnej, podlegać opiece i kontroli władz szkolnych oraz być poddane rygorom szkolnym. Po należytem przerobieniu kursu i zdaniu odpowiednich, ustanowionych przez Ministerstwo Ośw. Publ. w obecności delegata tegoż Ministerstwa egzaminów, otrzymują odpowiednie świadectwa i korzystają: absolwenci kursów ogólnokształcących III poziomu ze wszystkich uprawnień matury, absolwenci kursów zawodowych II i III poziomu tylko z uprawnień zawodowych odpowiednich szkół tych poziomów.

Kursy drugiego rodzaju o charakterze więcej luźnym powstają zależnie od potrzeb chwili i miejsca, również od tych czynników zależy zakres programu i okres czasu nauczania. Kursy te, ucząc, żadnych jednakże uprawnień słuchaczom swym nie dają.

Poniżej przytoczona tablica unaocznia zaprojektowany szemat organizacji szkolnictwa.

SZEMAT

organizacji szkolnictwa.

II. Programy i plany.

Narzucone programy i plany stanowią materiał do dyskusji specjalistów, która dopiero może dać ostateczne w szczegółach opracowane programy i plany.

P o z i o m I.

Szkoła I-go poziomu ma za zadanie rozwijać umysł i duszę dziecka, budzić i pielęgnować uczucia patriotyczne, systematycznie wpajając wąż poczucie przynależności do narodu i zaznajamiając w języku dostępnym z obowiązkami dziecka względem ojczyzny i wólbrci. Z poszczególnych zaś przedmiotów szkoła powinna: nauczyć poprawnie czytać i pisać bez rażących błędów w języku ojczystym, rozumieć treść przeczytanych urywków, odpowiednio dobranych do wieku, i umieć je zwięźle opowiedzieć i opisać, zapoznać z głównymi regułami gramatyki; podawać w obrazach i opisach dzieje narodu polskiego, wysuwając na plan pierwszy świetlane karty historii i jej narodowych bohaterów; zaznajomić w obrazach i opisach z geografją kraju własnego i pobieżnie krajów ościennych; zaznajomić z najprostrzemi zjawiskami i okazami przyrody martwej i żywej; nauczyć biegle rachować i wykonywać cztery działania na liczbach całkowitych, nie większych od 100,000; dbać o zdrowie i rozwój fizyczny dzieci.

Stosownie do zadań, jakie sobie stawia szkoła I poziomu, program jej zawiera wykład następujących przedmiotów: 1) religję, 2) katechizm narodowy, 3) język ojczysty, 4) rachunki, 5) pogadanki, 6) pracę ręczną z rysunkiem, 7) wiadomości z krajoznawstwa i dziejów ojczystych, 8) kaligrafję, 9) ćwiczenie cielesne, zabawy i śpiew.

Podział godzin tygodniowych podług przedmiotów i klas da się uskutecznić w następujący sposób:

Wykładany przedmiot,	1 kl.	2 kl.	3 kl.	Ogółem godzin
Religja	1	1	1	3
Katechizm narodowy	—	1	1	2
Język ojczysty	6	5	5	16
Rachunki	4	4	4	12
Pogadanki o rzeczach i przyrodzie	3	2	2	7
Praca ręczna z rysunkiem	3	3	3	9
Wiadomości z krajoznawstwa i dziejów ojczystych	—	2	2	4
Kaligrafja	—	1	2	3
Ćwiczenia cielesne, zabawy, śpiew	3	3	3	9
Ogółem godzin tygodn.	20	22	23	65

Katekizm narodowy powinien być wykładany łącznie z wiadomościami z dziejów ojczystych i krajoznawstwa; kaligrafja w 2 kl. łącznie z językiem ojcystym. Praca ręczna winna być ściśle związana z pogadankami o rzeczach i przyrodzie, jak również z rachunkami. Ćwiczenia cielesne, zabawy i śpiew powinny być na poziomie I połączone w jeden przedmiot i prowadzone według uznania nauczyciela czy to w oddzielnych godzinach, czy też wspólnie w każdej godzinie planu.

Wykłady w szkole I poziomu są prowadzone przez nauczycieli nie podług przedmiotów, lecz podług klas.

Jeżeli od ogólnej ilości godzin tygodniowych każdej klasy odejmiemy: w 1 kl. — 6, w 2 kl. — 7, w 3 kl. — 8 (ćwiczenia cielesne, zabawy, śpiew, praca ręczna z rysunkiem, kaligrafja) wtedy otrzymamy: w 1 kl. — 14 godz., w 2 i 3 kl. — 15 godz. tygodniowych pracy ściśle umysłowej, co nie można uważać za uciążliwe i męczące dla umysłu dziecka w tym wieku.

P o z i o m I I.

W szkole II poziomu kierunku ogólnego są wykładane następujące przedmioty: 1) religja, 2) nauka obywatelska, 3) język polski i literatura, 4) jęz. obcy, 5) historia Polski i powszechna, 6) geografja części świata i ziem polskich, 7) matematyka: arytmetyka, algebra i geometria praktyczna, 8) przyrodznawstwo: zjawiska fizyki i chemji, przyroda martwa, botanika i zoologja, 9) praca ręczna z rysunkiem, 10) kaligrafja, 11) śpiew i muzyka, 12) ćwiczenia cielesne, a materiały z oddzielnych przedmiotów podług klas da się narzucić w następujący sposób:

Nauka obywatelska. 4 kl. Naród, państwo, obywatel. Prawa i obowiązki obywatela. Ustrój społeczny i polityczny państwa polskiego. Stan gospodarczy. Pieśni, podania i tradycje narodu polskiego.

Język polski i literatura. 1—2 kl. Wprawne i biegłe czytanie i opowiadanie. Gramatyka: rozbiór gramatyczny; podstawowe wiadomości ze składni. 3—4 kl. Rozbiór gramatyczny i logiczny. Składnia. Samodzielne opowiadania i opisy. Czytanie i rozbiór utworów literackich. Zwięzłe wiadomości historyczne z literatury polskiej. Wiadomości ze stylistyki i historii języka. Pierwiastki łacińskie w języku polskim.

Język obcy. 2—3—4 kl. Poprawne wymawianie, czytanie i pisanie. Gramatyka. Podstawowe wiadomości ze składni. Konwersacja. Czytanie łatwiejszych opowiadań i opisów. Umiejętność wyrażania swych myśli w dziedzinie zjawisk życia codziennego.

Historja Polski. 1 kl. Osoby i obrazy historii Polski. 2 kl. Historia Polski Piastów i Jagiellonów. 3 kl. Czasy królów obieralnych i historia nowożytna. 4 kl. Czasy najnowsze.

Historja powszechna. 2 kl. Obrazy średniowiecza. Czasy wielkich odkryć. 3 kl. Historja czasów nowożytnych w zarysie. 4 kl. Historja starożytna.

Geografja części świata. 1 kl. Obrazy geografji Europy i części świata. Wiadomości wstępne z geografji matematycznej i fizycznej. 2 kl. Części świata w zarysie. 3 kl. Państwa Europy i Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. 4 kl. Ugruntowanie wiadomości z geografji matematycznej i fizycznej.

Wykładany przedmiot.	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	Ogółem godzin
Religja	2	2	2	1	7
Nauka obywatelska	—	—	—	2	2
Język polski i literatura	5	4	2+2	2+2	18
Język obcy	—	3	3	3	9
Historja Polski	1	2	2	1	6
„ powszechna	—	1	2	2	5
Geografja części świata	2	2	2	—	6
„ ziem Polski	—	—	—	2	2
Przyrodznawstwo: zjawiska fizyki i chemji i przyroda martwa	2	—	—	2	4
„ botanika i zoologia	—	2	2	—	4
Matematyka: arytmetyka	4	4	2	1	11
„ algebra	—	—	1	2	3
„ geometria prakt.	—	1	2	2	5
Praca ręczna z rysunkiem	4	4	4	4	16
Kaligrafja	2	1	—	—	3
Śpiew i muzyka	2	2	2	2	8
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	8
Ogółem godzin tygodn.	26	30	30	31	117

Geografja Polski. 4 kl. Geografja ziem polskich.

Zjawiska i prawa fizyki i chemji i przyroda martwa. 1 kl. Obrazy geologii meteorologii. Zbiory kamieni i ziem. Zjawiska fizyki i chemji. 4 kl. Fizyka. Wiadomości wstępne. Budowa ciał fizycznych. Trzy stany skupienia. Podstawowe prawa chemji. Zjawiska cieplne, świetlne, dźwięku i elektryczne w zarysie.

Botanika i zoologia. 2—3 kl. Botanika (wiosna, lato). 2—3 kl. Zoologia, (jesień, zima).

Arytmetyka. 1 kl. Praktyczny kurs działań z liczbami całkowitymi. Najprostrze ułamki: przekształcenia i działania. Figury geometryczne. 2 kl. Praktyczny kurs działań z ułamkami zwykłymi i dziesiętnymi. 3 kl. Powtórzenie działań z liczbami całkowitymi i dziesiętnymi.

tymi i ułamkowymi. Zależność pomiędzy danymi a rezultatem działania. Uzasadnienie reguł działania. 4 kl. Skrócone sposoby działań; działanie przybliżone. Metryczny układ miar i wag. Obliczenia %. Kalkulacja cen towarów.

Algebra. 3 — 4 kl. Wiadomości wstępne. Przekształcenia i działania algebraiczne. Równania i zależności 1-go stopnia, wykresy. Równanie 2 stopnia.

Geometria praktyczna. 2. kl. Figury geometryczne; własności i kreślenie figur geometrycznych. 3 kl. Figury płaskie: kąty, trójkąty, wielokąty i okrąg koła. Zależności pomiędzy składowymi częściami figur, ujęte w twierdzenia. Mierzenie pól trójkątów i wielokątów. 4 kl. Prosta i płaszczyzna w przestrzeni. Figury przestrzenne: kąty, graniastosłupy i ich rodzaje, piramidy, stożki, walce i kula. Mierzenie powierzchni i objętości figur przestrzennych.

Godziny składane 2+2 w 3 kl. i 2+2+1 w 4 kl. języka polskiego i literatury oznaczają: w 3 kl. — 2 godz. języka i 2 g. literatury, w 4 kl. — 2 g. języka, 2 — literatury, a 1 g. jest przeznaczona na poznanie pierwiastków łacińskich w języku polskim. Pogłębi to i zaokrągli znajomość języka polskiego, a dla przyszłych humanistów będzie to wstępem do nauki łaciny. Od 3 klasy wykłady są prowadzone przez nauczycieli podług przedmiotów (specjalności), a nie podług klas.

Przytoczony program i plan godzin szkoły II poziomu jest szkicem i po dyskusji wypadnie wprowadzić doń te lub inne zmiany. Należałoby jednak pamiętać, ażeby główne cechy załączonego szkicu nie zostały zatracone, mianowicie: pomimo, że program szkoły II poziomu zawiera bogaty materiał, przytoczony plan nie jest przeładowany nadmierną ilością godzin tygodniowych (26, 30, 30, 31 g.). Jeżeli od liczby godzin tygodniowych każdej klasy odejmiemy: 10 g. w 1 kl., 9 g. w 2 kl., a po 8 g. w 3 i 4 kl. (praca ręczna, śpiew i muzyka, g. ćwiczenia cielesne i kaligrafja) wtedy otrzymamy: w 1 kl. — 16 g., w 2 kl. — 21 g., w 3 kl. — 22 g., w 4 kl. — 23 g. tygodniowo pracy ściśle umysłowej. Wreszcie przedmioty podstawowe w wychowaniu i nauczaniu: język ojczysty i literatura, historia i matematyka są względnie bogato uposażone w godziny wykładowe; również nie jest zaniedbana praca ręczna z rysunkiem i ogółem na te 4 przedmioty jest przeznaczane 64 godzin tygodniowych na ogólną liczbę 117 godzin.

Program kierunku praktycznego II poziomu t. j. szkół rzemieślniczych, rzemieślniczych, rolniczych, ogrodniczych, kupieckich i szkół gospodarstwa domowego dla dziewcząt powinien zawierać przedmioty ogólnokształcące, odpowiadające 3 i 4 klasie II poziomu, jednakże punkt ciężkości winien być położony na przedmiotach specjalnych i ćwiczeniach praktycznych, właściwych danemu zawodowi. Co się tyczy rozplanowania tych przed-

miotów, to 1 klasa powinna zawierać przeważnie przedmioty ogólnokształcące, 2 kl. — być mieszana z przewagą zawodowych przedmiotów, 3 kl. zaś wyłącznie klasę zawodową.

Plan godzin tygodniowych można podać tylko w zarysie ogólnym, który uwzględnia przedewszystkiem stosunek, jaki powinien istnieć pomiędzy ilością godzin przedmiotów ogólnokształcących a zawodowych i ćwiczeń praktycznych w każdej klasie, a następnie podaje plan godzin z przedmiotów ogólnokształcących.

Wykładany przedmiot.	3 kl.	4 kl.	5 kl.	Ogółem godzin
Religja	1	1	—	2
Nauka obywatelska	—	2	—	2
Język polski i literatura	2+2	2+1	—	7
Język obcy	3	3	—	6
Historja Polski i powszechna	3	2	—	5
Geografja	2	1	+	3
Przyrodznawstwo	2+2*)	2	—	4+2*)
Arytmetyka	2	1		3
Algebra	2	1		3
Geometria praktyczna	2	2		4
Ogółem godz. tygodn. z przedmiot. ogólnokształcących	23	18	—	41
Przedmioty zawodowe	—	12	24	36
Ćwiczenia praktyczne (w warsztatach, rol, ogrodzie, handlu)	15	12	18	45
Ogółem godzin zajęć tygod.	38	42	42	122

Jak widać z rozplanowania godzin, główna zasada programu szkół zawodowych, aby punkt ciężkości leżał na przedmiotach specjalnych, została w zupełności przeprowadzona, ponieważ na wykład przedmiotów specjalnych (36 g.) i ćwiczenia praktyczne (45 g.) przeznaczono (81 g.) dwa razy więcej godzin, niż na przedmioty ogólnokształcące (41 g.).

Szkoły zawodowe II poziomu powinny być tak zorganizowane, aby mogły przyciągnąć i pomieścić jaknajwiększą ilość

*) 2 godziny przyrodznawstwa dodaje się w szkołach rolniczych, ogrodniczych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

**) 2 godziny matematyki dodaje się w szkołach rzemieślniczych, rękodzielniczych i handlowych.

młodzieży, która chce się kształcić zawodowo, a której stopień inteligencji i wykształcenia odpowiada temu poziomowi. W tym celu szkoły zawodowe II poziomu powinny być dzienne i popołudniowe lub nawet wieczorowe. W szkołach dziennych zajęcia odbywają się w dzień, a ćwiczenia praktyczne w warsztatach, urządzonych przy szkole. W szkołach popołudniowych i wieczorowych otrzymuje systematyczne wykształcenie ogólne i zawodowe młodzież, która w dzień terminuje w warsztatach, praktykuje w handlu, rolnictwie lub ogrodnictwie. Praca dzienna młodzieży w zupełności lub w części zastąpiłaby ćwiczenia praktyczne, urządzane w warsztatach szkolnych.

Nie sposób jest w zarysie ogólnym przedstawić wyczerpujących programów i planów szkół różnych typów tego poziomu. Zresztą byłoby to pracą bezcelową, gdyż o wiele lepiej zadanie to zostanie wykonane przez zespół specjalistów, który w ramy narzucone lub przedtem odpowiednio zmienione włoży i rozplątuje materiał w szczegółach.

P o z i o m III.

Uznając potrzebę podziału kierunku ogólnego szkoły III poziomu na 2 typy albo wydziały: humanistyczny i przyrodniczo-matematyczny, program stara się odsunąć właściwą specjalizację do 3-ej klasy i dąży do tego, ażeby rzeczy podstawowe z nauk głównych (język polski i literatura, historia i nauka o Polsce współczesnej, matematyka i fizyka) w 1 i 2 klasie były poznane jednakowo przez uczniów szkoły obydwu typów. Różnica nauczania w tych klasach dotyczy więcej szczegółów: uczniowie typu humanistycznego mają w 1 i 2 kl. 1-ną dodatkową lekcję historii, która jest poświęcona na czytanie oryginalnych tekstów historycznych i opracowanie szczegółów przedmiotu i po 5 godzin łaciny, co już stanowi zasadniczą różnicę pomiędzy obydwoma typami i tej różnicy nie da się odsunąć do klasy 3-ej. Uczniowie typu przyrodniczo-matematycznego mają w 1 i 2 klasie po 2 godziny matematyki, które są przeznaczone na pogłębianie pewnych działów matematyki i ćwiczenia praktyczne i 1-ną dodatkową lekcję fizyki w tych klasach, przeznaczoną na ćwiczenia praktyczne i na przerabianie zadań fizycznych. Różnicę więcej poważną stanowi wykład (2 g.) rysunku ogólnego i technicznego, 2 godz. chemii z mineralogią w 1-ej kl. i 2 godz. geologii z geografją fizyczną w 2-ej klasie.

Właściwa specjalizacja odbywa się w 3 klasie: na wydziale humanistycznym jest wprowadzony specjalny przedmiot tego wydziału: historia kultury starożytnej, łacina jest uposażona większą ilością godzin (6 g.), program zaś z przedmiotów matematyczno-fizycznych jest niewielki, skromny co do swej zawartości i ilości godzin wykładowych i zupełnie się różni od programu tych

przedmiotów na wydziale przyrodniczo-matematycznym, gdzie matematyka i fizyka zawierają bogaty materiał i tworzą podstawę wydziału i są uposażone odpowiednią ilością godzin wykładowych (matematyka — 7 g., fizyka z kosmografią — 4 g.); na wydziale zaś przyrodniczo-matematycznym jest wprowadzony specjalny przedmiot, który syntetyzuje wszystkie dotychczas zdobyte przez uczniów wiadomości z przyrody żywej, mianowicie: biologia i jest nadal wykładany rysunek ogólny i techniczny.

Z powyższego wynika, że ogromna większość przedmiotów jest wykładana na obydwu wydziałach szkoły i ma w rzeczach podstawowych identyczny program. Są to: 1) religja albo etyka, 2) nauka o Polsce współczesnej, 3) język polski i literatura, 4) język obcy, 5) historia Polski i powszechna, 6) matematyka w 1 i 2 klasie, 7) fizyka w 1 i 2 klasie, 8) higiena, 9) propeutyka filozofji, 10) śpiew i muzyka, 11) ćwiczenia cielesne.

Różnią się zaś programem lub też są wykładane tylko na 1 wydziale następujące przedmioty. Różni się: 1) matematyka w 3 kl. na obydwu typach, 2) fizyka w 3 kl. na obydwu typach. Jest wykładana tylko na wydziale humanistycznym: 3) łacina, 4) historia kultury starożytnej, zaś na wydziale przyrodniczo-matematycznym: 5) rysunek ogólny i techniczny, 6) chemia z mineralogią, 7) geologia z geografją fizyczną, wreszcie 8) biologia.

Program poszczególnych przedmiotów obydwu wydziałów w zarysie da się ująć w sposób następujący:

a) Przedmioty, mające identyczny program.

Nauka o Polsce współczesnej 3 kl. Geografja i fizjografja Polski. Ustrój polityczny Państwa Polskiego. Prawa i obowiązki obywatela. Ustrój społeczny. Życie gospodarcze Polski. Kultura narodowa. Zwięzłe wiadomości o współczesnym stanie wielkich państw Europy i Stanów Zjednoczonych w związku z faktami z życia politycznego, społecznego, kulturalnego i gospodarczego Polski.

Język polski i literatura. 1—2—3 kl. Systematyczny kurs literatury polskiej. Historia rozwoju języka. Nauka stylu.

Język obcy. 1 kl. Kraj w obrazach i opisach. Systematyczny kurs słowotwórstwa. Budowa zdania. 2—3 kl. Systematyczny kurs składni. Dzieła literackie w całości lub urywkach. Dzieła naukowe. Czytanie dzienników i czasopism.

Historja Polski i powszechna. Kurs uzupełniający: 1 kl. Polska Piastów, Jagiellonów i królów obieralnych do wieku Oświecenia. Średniowiecze. Czasy wielkich odkryć. Odrodzenie, reformacja, wojny religijne do wieku Oświecenia. 2 kl. Wiek XVIII i XIX historii Polski i powszechnej. Czasy najnowsze.

Matematyka. 1 kl. Potęgi i pierwiastki. Pojęcie o liczbie niewymiernej. Uogólnienie pojęcia liczby. Równania i zależności 2 potęgi. Wykresy zależności i graficzne rozwiązywanie równań 2 stopnia. Najprostrze równania wyższych potęg. Równa-

nia nieoznaczone. Nierówności. Systematyczny uzupełniający kurs planimetrii. 2 kl. Postępy. Najprostsze szeregi. Pojęcie o granicy. Logarytmy. Systematyczny uzupełniający kurs stereometrii. Praktyczny kurs trygonometrii.

Fizyka. 1 kl. Wiadomości wstępne. Praktyczny kurs mechaniki. Trzy stany skupienia. Zjawiska i prawa chemji. Zjawiska cieplne, świetlne i dźwięku. Ćwiczenia praktyczne z dziedziny zjawisk cieplnych, świetlnych i dźwiękowych. 2 kl. Zjawiska magnetyczne i elektryczne. Meteorologja. Ćwiczenia praktyczne z dziedziny zjawisk elektro-magnetycznych.

Propedeutyka filozofji. Logika i podstawowe wiadomości z psychologii.

b) Program różni się: na wydziale przyrodn.-matematycznym. Matematyka. 3 kl. Kombinatoryka. Dwumian Newtona. Prawdopodobieństwo. Statystyka matematyczna. Równania i nierówności trygonometryczne i kołowe. Zadania geometryczno-trygonometryczne. Teoria granic. Nauka o zależnościach. Zasady rachunku nieskończonościowego.

Fizyka. Teoria zjawisk cieplnych, świetlnych i elektro-magnetycznych. Komografja w szczegółowym ujęciu.

Plan godzin tygodniowych podług klas i przedmiotów na wydziale humanistycznym da się przedstawić w sposób następujący:

Wykładany przedmiot	1 kl.	2 kl.	3 kl.	Ogółem godzin
Religja albo etyka	2	2	1	5
Nauka o Polsce współczesnej	—	—	3	3
Język i literatura polska	4	4	4	12
Język obcy	3	3	3	9
Łacina	5	5	6	16
Historja kultury starożytnej	—	—	3	3
Historja powszechna i Polski	3+1	3+1	—	8
Matematyka:				
algebra	2	2	2	14
geometria	3	2	—	
trygonometria	—	2	1	
Fizyka z meteorol. i kosmografją	3	3	2	8
Hygiena	—	—	1	1
Propedeutyka filozofji	—	—	2	2
Śpiew i muzyka	2	2	2	6
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	6
Ogółem godzin tygodn.	30	31	32	93

Plan zaś godzin tygodniowych na wydziale przyrodniczo-matematycznym da się ułożyć w sposób następujący:

Wykładany przedmiot	1 kl.	2 kl.	3 kl.	Ogółem godzin
Religia albo etyka	2	2	1	5
Nauka o Polsce współczesnej	—	—	3	3
Język i literatura polska	4	4	3	11
Język obcy	3	3	3	9
Historja powszechna i Polski	3	3	—	6
Matematyka:				
algebra	2+1	2+1	3	} 22
geometria	3+1	2+1	—	
trygonometria	—	2	2	
kurs specj.	—	—	2	
Rysunek ogólny i techniczny	2	2	2	6
Fizyka z meteorol. i kosmografją	3+1	3+1	4	12
Chemja z mineralogją	2	—	—	2
Geologia z geografją fizycz.	—	2	—	2
Biologja	—	—	2	2
Hygjena	—	—	1	1
Propedentyka filozofji	—	—	2	2
Śpiew i muzyka	2	2	2	6
Cwiczenia cielesne	2	2	2	6
Ogółem godzin tygodn.	31	32	32	95

Na wydziale zaś humanistycznym: Matematyka. 3 kl. Kombinatoryka. Prawdopodobieństwo. Statystyka matematyczna. Zadania geometryczno-trygonometryczne.

Fizyka. Ćwiczenia praktyczne w dziedzinie zjawisk ciepłych, świetlnych i elektro - magnetycznych. Kosmografja w ogólnym ujęciu.

Na wydziale humanistycznym. Łacina. 1 kl. Zasadnicze wiadomości ze słowotwórstwa i składni. Caesar: czytanie urywków. 2 kl. Prozaicy: Caesar i Cynceron. Poeta: Owidjusz. Systematyczne wiadomości ze słowotwórstwa i składni. 3 kl. Prozaicy: Cynceron i Liviusz. Poeci: Wergiljusz i Horacy. Systematyczne wiadomości ze słowotwórstwa i składni.

Historja kultury starożytnej. Systematyczny i szczegółowy kurs kultury Greków i Rzymian

Na wydziale zaś przyrodniczo-matematycznym: Chemja z mineralogją podaje w więcej szczegółowem ujęciu zjawiska i prawa chemji oraz zwięzły kurs mineralogji.

Geografia fizyczna z geologią. — zwięzłe i treściwie zjawiska i prawa geografii fizycznej, dynamiczne własności ziemi oraz wiadomości z geologii historycznej.

Biologia — zwięzłe zjawiska i prawa życia.

Wypada się zastanowić i ostatecznie zdecydować, czy nie należy wzorem programów Komisji Edukacji Narodowej wprowadzić do szkół III poziomu wykładu etyki z obowiązkową kościelną nauką religii w dniu świąteczne. Jeżeli od ilości godzin tygodniowych każdej klasy wydziału humanistycznego odjąć 4 (śpiew, muzyka i ćwiczenia cielesne), a wydziału przyrodniczo-matematycznego po 6 (śpiew, muzyka, ćwiczenia cielesne, rysunek) wtedy otrzymamy: 26, 27 i 28 godzin tygodniowych pracy ściśle naukowej w 1, 2 i 3 klasie wydziału humanistycznego i po 25, 26, 26 godzin tygodniowych w tychże klasach wydziału przyrodniczo-matematycznego, co może zupełnie nie usuwa przeciążenia młodzieży pracą, jednakże zmniejsza znacznie ten brak, który szczególnie jaskrawo występuje w szkole obecnie istniejącej.

Oczywiście, przytoczony program i plan godzin jest tylko szkicem i może posłużyć, jako materiał do dyskusji, w rezultacie której wyłoni się ostateczny, opracowany w szczegółach, program i plan godzin.

Wykładany przedmiot	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	Ogółem godzin
Religia albo etyka	1	1	1	—	3
Nauka o Polsce współczesnej	—	3	—	—	3
Język i literatura polska	4	3	3	—	10
Język obcy	3	3	2	—	8
Historja powszech. i Polski	3	2	—	—	5
Matematyka	8+2*)	6+2*)	—	—	14+4
Fizyka	5	4	—	—	9
Chemja z mineralogją	3	+2 *)	—	—	3+2
Geologia z geografją fiz.	2+1**)	—	—	—	2+1
Biologia (botan., zool.)	2	+1 **)	—	—	2+1
Logika	1	—	—	—	1
Ogółem godzin tygodn. ogólnokształc. przedm.	34	24	6	—	64
Przedmioty zawodowe	4	8	24	18	54
Ćwiczenia praktyczne	—	8	12	24	44
Ogółem godzin tygodn.	38	40	42	42	162

Co się tyczy szkół zawodowych III poziomu, to można i należy wskazać tylko stosunek, jaki powinien istnieć pomiędzy ilością godzin przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych, co najwyżej przytoczyć ilość godzin przedmiotów ogólnokształcących. Szczegóły, dotyczące planu, jak również programy szkół różnych zawodów tego poziomu, powinni opracować specjaliści i następnie je uzgodnić.

W szkołach przemysłowo - technicznych dodaje się w 1 i 2 klas. po 2 godziny matematyki*), a w agro-technicznych po 2 godz. chemii i 1 godz. geologii i biologii **).

W szkołach zawodowych II i III poziomu należy propagować wprowadzenie języka rosyjskiego, jako jednego z obcych, gdyż język ten w niedalekiej przyszłości będzie niezbędnie potrzebny polskiemu handlowcowi i technikowi.

* * *

Przy najlepszych programach szkoła nie spełni należyście swego zadania, gdy nie potrafi wychować i wykształcić człowieka o mocnych podstawach moralnych i silnym charakterze, rozumnego, światłego i dobrego obywatela kraju.

Przeto nad wszystkim powinna górować troska o należyte wychowanie młodzieży i w tym kierunku powinny być zwrócone wszystkie wysiłki i starania szkoły. W tej dziedzinie nie należy ograniczać się tylko paljatywami, jak tworzeniem wychowawstw klasowych, ingerencją dyrektora w poszczególne sprawy wychowawcze, teoretycznym roztrząsaniem tych spraw przez rady pedagogiczne, a należy stworzyć system wychowywania młodzieży przez szkołę i do wykonania tego systemu powinien być przyciągnięty cały zespół nauczycielski. Każdy nauczyciel powinien być przede wszystkim wychowawcą, a wpływy wychowawcze szkoły powinny być ciągłe i wywierane na każdej lekcji każdego przedmiotu od pierwszej do ostatniej klasy, przy każdej rozmowie, przy każdym obcowaniu nauczyciela z uczniem. Będzie to wymagać dużej pracy nauczyciela nad samym sobą, gdyż nie każdy posiada wrodzony talent wychowawcy i ma dostateczny autorytet wśród młodzieży, ażeby wpływy takie wywierać; każdy jednak nauczyciel, pracując nad sobą, musi dążyć do tego, ażeby sprostać zadaniom swego powołania, a szkoła będzie wybierać tych, co te dane posiadają.

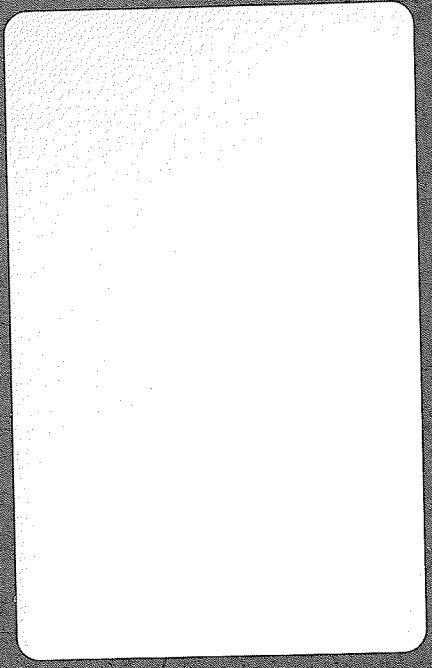
Wychowywanie młodzieży — jestto istota i treść pracy szkoły każdego typu i poziomu. Gdy szkoła nie potrafi spełnić swego zasadniczego zadania, traci podstawę i rację istnienia.

Skontrum 2007

06/12

08/12

RP 1648